

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 979 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeveva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Improving the efficiency of investment activity in oil and gas enterprises.....	24
Raxmatova M.G., G'ofurov Sh.N.	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	30
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Xalqaro standartlarning korxona eksportini oshishidagi ahamiyati.....	35
Sobitov Diyor Abbralxonovich	
Erkin iqtisodiy zonalar boshqaruvining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish yo'llari	40
Ataismatov Iqboljon Zumratjonovich	
Xorazm viloyatida turizm infratuzilmasini innovatsion rivojlantirish ko'rsatkichlarini ekonometrik modellash va prognozlashtirishning ba'zi masalalari	46
Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi	
Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash	60
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
Economic analysis of investment activity of enterprises.....	66
Shermatov Akhror Abduhakimovich	
Kichik biznesni rivojlantirishda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish yo'nalishlari	72
Z. Rahimova	
Влияние углеродного следа на экологическую устойчивость узбекистана	76
Саттарова Барно Шухратовна	
Moliya bozori dastaklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish modellarining uslubiy asoslari	84
Ibragimov G'anjion G'ayratovich	
Maqdsadli tushumlarning audit obyekti sifatidagi tasnifi va tavsifi.....	90
Ne'matov Oybek Ismatullayevich, Qambarov Abduazizbek	
Bank majburiyatlari tushunchasi, uning mazmuni va mohiyati	96
Muminova Parvina Ilhom qizi	
Sanoat korxonalariga berilayotgan soliq imtiyozlari ma'murchiligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligi.....	100
Turabov Ulug'bek Olimjonovich	
Tur operatorlari va sayohat agentliklarida xarajatlar va foyda tahlili va uning turlari	106
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
O'zbekistonda kredit bozorini rivojlantirish istiqbollari.....	113
Salimov Burxon Abubakirovich	
Social media marketing as a key strategy in modern business.....	125
Najimova Bakhtigul Abdilkasim qizi	
O'zbekistonda yashil mahsulotlar eksportini rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish va xalqaro integratsiyani ta'minlash.....	129
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
Оценка и управление рисками в проектах строительства энергетических объектов	136
Махматкулов Жамшед Бахтиёрович	
Iqtisodiyotda ko'chmas mulk bozori hamda uning xususiyatlari	140
Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Raimkulov Sherali O'rozdavlatovich, G'ffarov Husayn Aliyor o'g'li, Ismoilov Davronjon Ilxomjon o'g'li, Tashpulatova Shaxnoza Tursunpulatovna	
Ekologik turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri va uni rivojlantirish istiqbollari (Jizzax viloyati misolida)	144
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li	
Ways to improve personnel policy in improving the quality of financial services provided by financial institutions.....	148
Ergashev Umidjon Ibragimovich	
Qo'shilgan qiymat solig'ining budjet daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati	152
Djabbarov Anvar Muxammadsaliyevich	

Tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini aniqlash va ulardan samarali foydalanish yo'llari	157
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
Tovar-moddiy zaxiralar auditini tashkil qilish masalalari	164
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich, Botirov Lazizbek Botirovich	
O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida aktivlar daromadlilikini oshirish masalalari.....	168
Saxibjonov Muzaffar Salijanovich	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	174
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Strategic growth of global companies in contemporary environments.....	179
Djurabaev Otabek Djurabayevich	
Directions for management of the tax system.....	184
Sharokhmatov Abdurakhim Abdulamitovich	
Davlat korxonalarida moliyaviy samaradorlik va uni boshqarish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari.....	188
Qarshiyev Nodirbek Olim o'g'li	
Проблемы, модели и методы оптимизации управления товарными запасами	193
Бабаджанов Шопулат Шомашрабович	
Literature review: the significance of digitization to management credit activity of commercial banks	200
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti.....	205
Ajibaeva Raiya Maxsudovna	
Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining shakllanishi, taraqqiyot bosqichlari va uning dolzarbligi.....	212
Kodirov Javlonbek Nematullayevich	
Bank plastik kartalari orqali masofaviy xizmatlarni takomillashtirish.....	219
Abdullayeva Dildora Qudratovna, Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li, Almuratova Nurlio'lmasoy Naim qizi	
O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish	223
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Mahalla faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilishning nazariy asoslari.....	232
Aliqulov Ravshan Shodiyor o'g'li	
O'zbekistonda lizing bozori tahlili.....	237
Boyev Bekzodjon Jo'raqul o'g'li, Shavkatov Behruz Rustam o'g'li	
Chakana savdoni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari	241
Ismoilov Shohjahon O'tkir o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari, tarkibiy tuzilish tasnifi va marketing segmentlari	244
Axmedov Zafarjon A'zamovich	
Мировой опыт и перспективы развития свободно экономических зон в Республике Узбекистан.....	250
Кадилова Истора Кадилова	
Перспективы реформирования налоговой системы Республики Узбекистан в условиях глобализации.....	254
Буранова Лола Вахобовна, Садиков Искандар Гайратович	
O'zbekiston 2030 strategiyasi – islohotlar tizimligida ipoteka kreditining dolzarbligi.....	263
A'zamxo'jayeva Nihola	
O'zbekistonda sug'urta mexanizmlarini rivojlantirish istiqbollari	267
Shoraximova Zilola Nosirdjanovna	
Biologiya va tibbiyotda matematik statistika	271
Voxidov Alikul Melitosheich	
Viloyatda chorvachilik mahsulotlarini o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.....	283
Azimov Allaberd O'rinovich, Begaliyeva Madina Abdusamatovna	
Servis korxonalarida mobil ilovalar yordamida interaktiv xizmatlar yaratish	289
Ne'matov Nizom Ismatullayevich	
Oziq-ovqat ta'minot zanjiri tushunchasi va uning zamonaviy tendensiyalari.....	293
Nazarova A.N	

Влияние искусственного интеллекта при разработке стратегических программ на экономическое развитие страны.....	300
Каримова Нуржахон Олим кизи	
Kichik va o'rta biznesda moliyaviy menejment: muammolar va yechimlar	306
Saidvaliyeva Nigora Ziyodillayevna	
Теоретико-правовая характеристика экономических отношений	313
Фарход Махмудович Тиркашев, Исломжон Жамshedович Жамshedов	
Cash flow reporting in Uzbekistan: national accounting standards and international standards application	318
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Tadbirkorlik salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va takomillashtirish mexanizmlari	324
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Получение долгосрочного кредита и определение его размера для привлечения лизинга	330
Латипова Шахноза Махмудовна	
Ko'chmas mulk solig'ining ko'chmas mulk bozori tendensiyalariga ta'siri	335
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich	
Rivojlangan mamlakatlarning davlat qarzi va uni boshqarishdagi tajribasini tahlil qilishga ilmiy yondashuv	343
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich, Abdurahmonova Feruzabonu	
Эффективный инновационный менеджмент в системе здравоохранения Республики Узбекистан.....	353
Абдурахманов З.М.	
Islom moliyasining O'zbekistondagi o'rni va O'zbekiston Respublikasining islomiy tashkilotlar va banklar bilan aloqasi	356
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi, Elboyev Otajon Polvonquliyevich	
Tadbirkorlik subyektlarida innovatsion faoliyatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	361
Oxunjonova Madina Isoqjonovna	
Основные задачи обеспечения цифровой информационной безопасности в образовательном процессе	365
Иззатилла Пулатов Кудратиллаевич	
Tijorat banklarida komplaens nazoratni takomillashtirish.....	373
Muminova Marguba Mamirkulovna	
Kichik biznes uchun soliq imtiyozlari va ularning samaradorligi.....	378
Sarvar Ochilov	
Xalqaro moliyaviy tashkilotlarning davlat iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni	387
Raxmonova Dildora Ergash qizi	
O'zbekiston Respublikasida kreditning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni	395
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Mintaqa sanoat korxonalari investitsiya jarayonlari rivojlanish tendensiyasining statistik tahlili.....	399
Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi	
Natijalarga yo'naltirilgan budjetlashtirish samarali budjet menejmentining omili sifatida	403
N. Sheraliev	
O'zbekistonda kichik biznesning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari	408
Salayev Jasurbek Komilovich	
Features and prospects for the development of digital marketing in Uzbekistan	414
Musayeva Shoirazimovna	
Анализ динамики импорта узбекистана в 2017–2024 годах с учетом индекса сложности продукции (PCI)	418
Жабборов Нодира Холмурод кизи	
O'zbekistonning kredit riskini baholash: iqtisodiy barqarorlik va xavf omillari tahlili	422
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li	
Investitsion jozibadorlikni oshirish – korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishning muhim shartidir	426
Karimova Dilafroz Sadirdin qizi	

Sanoat korxonalarida innovatsion faollikni oshirish omillari.....	431
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich, Nurullayev Jasurbek Davronbekovich	
Теоретические основы формирования понятия «финансовая стабильность».....	437
Алиева Сусанна Сейрановна	
Developing the labor market and strategies for reducing unemployment.....	442
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi, Elmurodov Mukhammadkodir Nurmuhammad	
Iqlim o'zgarishi sharoitida raqamli texnologiyalar orqali qishloq xo'jaligida samaradorlikni oshirish yo'llari.....	450
Fayziyev Oybek Raximovich, Ochilov Ilhom Sayitqulovich, Sayfullayeva Ruxshona Farrux qizi	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sanoatni rivojlantirishdagi roli.....	458
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarishning asosiy yo'nalishlari va rivojlanish istiqbollari.....	466
Muxitdinov Shuhrat Ziyaviddinovich	
Ovqatlanish xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlaridan foydalanish va samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	470
Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ahamiyati.....	477
Safayeva Dilafuz Ruzmatovna, Karimov Abrorjon Shavkat o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarini xarajatlarini rejalashtirish va moliyalashtirish: amaldagi holat tahlili.....	482
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T	
Tijorat banklarida foiz risklarini baholash va boshqarish.....	487
Karimov Mardon Akram o'g'li	
Zamonaviy sharoitda bank innovatsiyalaridan foydalanishning istiqbolli yo'nalishlari.....	494
Xodjimamedov Akmal Ashurovich	
A local perspective on sustainable supply chain management in Uzbekistan.....	501
Oybek Rafukjonkhoev	
Raqamli texnologiyalar orqali sug'urta kompaniyalar marketing faoliyatini takomillashtirish.....	505
Rashidova Dildora Rasul qizi	
O'zbekistonning strategik rivojlanish davrida investitsiyalarning o'rni.....	511
Akbaraliyeva Aziza Maxmadali qizi	
O'zbekiston media bozori: rivojlanishi va afzalliklari.....	516
Qodirov Obidjon Olim o'g'li	
Порядок учета скидок в бухгалтерском учете на основе МСФО.....	520
Камолова Феруза Кахрамоновна	
Tijorat banklari transformatsiyasini amalga oshirishda qimmatli qog'ozlar bozorida foydalanishning xorijiy tajribasi.....	525
Bobur Abrorovich Yusupov	
Neft va gaz sanoati korxonalari resurslardan samarali foydalanishning xorijiy tajribalari tahlili.....	533
Sonayev Sanjar Nurmatovich	
Оценка социально-экономического воздействия железнодорожных проектов.....	539
Хужаяров Бекзод Баходир угли	
Rivojlanayotgan mamlakatlarda islom mikromoliyalashning innovatsion mexanizmlari va xalqaro tajriba.....	544
Sharipova Maxliyoixon Baxtiyor qizi	
Iqtisodiy samaradorlik tushunchasining ilmiy- nazariy tahlili.....	548
Ibragimov Zukhriddin Sayfutdinovich	
Ipoteka kreditlarini moliyalashtirishda banklarning o'rni va istiqbollari.....	552
Muxitdinov Ulug'bek Diyorovich	
Mintaqaviy mehnat bozorini shakllanishining shart-sharoitlari, omillari, o'ziga xos xususiyatlari va prinsiplari.....	556
Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li	
Development of digital marketing for sustainable tourism development in Uzbekistan.....	560
Nasibabonu Abdurakhmonovna Akramova	

Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	565
Ibragimov Ulmas	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligini ta'minlashning dolzarb masalalari	569
Akbarov Behzodxon Ulug'bek o'g'li	
Amerika qo'shma shtatlarida federal zaxira tizimi tomonidan amalga oshirilgan noan'anaviy pul-kredit siyosati	574
Djumonov Dilshod Safaroliyevich	
Intellectual mulkning ishlab chiqarishdagi ahamiyati	581
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Azizbek Umid o'g'li Abduvaliyev	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini baholashning xorijiy davlatlar tajribasi	585
Sattarova Gulshan Muxiddinovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida moliyaviy xavfsizlik: investorlar misolida.....	589
Boysunov Jamshid Baxriddin ug'li	
Amaliy-ilmiy tadqiqotlarning mazmuni, asosiy maqsadlari va qo'llanilish shakllari.....	593
Raupov Jamshid Rashidovich, Kaxramonov Zafar Kaxramonovich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishning dolzarb masalalari.....	597
Ergashev Olim Kenjayevich	
Islom darchalari asosida moliyalashtirishni joriy etish istiqbollari	602
Gulyamova Shaxnoza Gafurdjanovna	
Влияние финансовых технологий на трансформацию страхового рынка	606
Тангирбердиева Гулчехра Рахимжановна	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishida mamlakatimiz iqtisodiyotini holati tahlili	611
Muradova Maxliyoixon Ravshanovna	
Foreign experience in the formation of banking assets in improving the efficiency of the activities of commercial banks.....	615
Ibrohimov Davronbek Muhammadi ogli	
Роль и значение экономического потенциала в формировании стратегии регионов Узбекистана.....	628
Абдалова З.Т.	
Перспективы развития торговых отношений между Китаем и Узбекистаном.....	634
Фазлиддинова Шахруза, Расулев Дильмурод Мирза-Ахмедович	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalarini rivojlantirish	640
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	647
Rajabov Alibek	
Digital technologies as a driver for the development of mice tourism in Uzbekistan	654
Ilkhomova Gulnoza Zaynitdin qizi	
Tadbirkorlik subyektlarining tashqi savdo faoliyati bojxona reytingini aniqlash va baholashning iqtisodiy ahamiyati	661
Azizov Sherzod Uktamovich, Mamarajabov Abdisamad Saidmurot o'g'li	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari	666
Shodiyev To'liqin Oltiboy o'g'li	
Sanoat korxonalari rivojlanishining atrof-muhitga ta'sirini baholashda ESG tamoyillarini qo'llash imkoniyatlari va istiqbollari	671
Turg'unov Jasurbek Alimardon o'g'li	
Museum collection management and new technology	677
Ibroximova Aziza Abbasovna	
Inklyuziyalashuv sharoitida sanoat korxonalari faoliyatining ilmiy-nazariy jihatlarini	684
Isayev Kobiljon Abdulkodirovich	
Turizm sohasida brendning O'zbekiston iqtisodiy o'sishiga ta'siri va sayyohlik yo'nalishi sifatida marketingning ahamiyati.....	693
Kobilova Maftuna	
Kichik biznes subyektlarida marketing faoliyatini boshqarishni takomillashtirish.....	697
Bektemirov Ozodjon Xusan o'g'li	
Tekislikda to'g'ri chiziqli va uning tenglamalari.....	702
Azimova Halkar Qayumovna	

Banking Legislation of the Republic of Uzbekistan: Practice and Reforms.	707
Asliddin Qurvonboyev Baxrom o'g'li, Umarova Zulaykho	
Korxonalarda reklama faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli marketingdan foydalanish.....	712
Khojiev Elshod	
Необходимость использования искусственного интеллекта в системе образования – веление времени	717
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Kon-metallurgiya kombinati faoliyatining ekonometrik modeli va uni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari.....	721
Karimov Ma'ruf Ichthyorovich	
Ijara bo'yicha xalqaro standart qo'llanilishining xususiyatli jihatlari	725
Yusupova Malika Botiraliyeva, Satvaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna	
Понятие и сущность маркетинговой деятельности малого бизнеса в Узбекистане.....	730
Убайдуллоева Малика Отабековна	
Tovar-moddiy zaxiralar tahlilini takomillashtirish	736
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich, Mirzayeva Shaxlo Faxritdinovna	
Tijorat banklarida mavjud muammoli aktivlar miqdorini qisqartirish bo'yicha xorij mamlakatlar tajribasi.....	742
Abduxalimova Marjona Xikmatovna	
Bank strategiyasini shakllantirish orqali samaradorlikni oshirish (O'zsanoatqurilishbank misolida)	748
Maxmudova Munavarxon Ruzimuradovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish istiqbollari.....	752
Ismoilov Zuhridin Sayitqulovich	
Yangi O'zbekistonda baholovchi tashkilotlar reytingini baholash va renkingini aniqlash mexanizmining tashkiliy va huquqiy asoslarini takomillashtirishning zarurligi.....	757
Tashpulatov Giyos Toxirovich	
Raqamli transformatsiya sharoitida B2B marketing strategiyalarini tuzish va samaradorlikni belgilash.....	764
Yudashev Jamshid Abrarovich	
Iste'molchi xulq-atvori: marketing strategiyalarida uning o'rni.....	770
Hamidova Maftuna Boburjon qizi	
Impact of modern tourism infrastructure in enhancing a country's tourism potential.....	775
Ametova Shahnoza Rustamovna, Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna	
O'zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va iste'moli tahlili	780
Umarov Ilxomjon Yuldashevich, Abdulxamidova Nodira Abdurashitovna	
Xalqaro tajriba asosida uy xo'jaliklarining investitsion faoliyatini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	784
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich	
O'zbekistonda elektroenergetika sohasi boshqaruvini tartibga solish masalalari	795
Samiev Shoxrux Faxriddin o'g'li	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini moliyaviy qo'llab-quvvatlash yo'llari	801
Xaydarova Nargiza Anvarovna	
Greening Hotel Operations: A Framework for Sustainable Resource Management and Cost Efficiency in Bukhara Region.....	809
Toyirova Sarvinoz Atoevna, Canós-Darós, Lourdes, Osorio-Acosta, Estefanía	
O'zbekiston sanoat mahsulotlari eksportining tashqi bozorlar bilan o'zaro aloqalari	819
Yo'ldoshev Nozimbek Ma'rufjon o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy ta'lim eksportining rivojlanish tendensiyalari	824
Abdullayev Javoxir Jaxongirovich	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	832
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Sanoat korxonalarida boshqarish jarayonlariga omillar ta'sirini baholash uslubiyotlari	836
D.Ziyayeva	
Zamonaviy firmalarda kommunikativ aloqalar tizimini o'rnatish bilan bog'liq muammolar	840
Sh.A.Suleymanova, Sh.Z.Erkinova	

Перспективы развития электронной коммерции Республики Узбекистан	845
Маҳаммадалиева Муслимахон Шерали кизи	
Surxondaryo viloyatida o'rta muddatda uy-joylar qurilishi prognozlashtirishni tekshirish	851
Ibragimov Nodir Shopo'latovich, Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Toshpo'latov Bobur Rasuljon o'g'li, Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi, Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini takomillashtirish orqali investitsiya jozibadorligini oshirish mexanizmlari	858
Muxammadiyev Faxriddin Baxtiyorovich	
O'zbekiston respublikasi budget daromadlarining amaldagi holati tahlili	861
Shodiyev Xurshedjon Karimovich	
Korxonalarda ishlab chikarish strategiyasini innovasion faoliyati orqali takomillashtirish yo'llari	865
Fayzullayeva Aziza Nusratillayevna	
Budget tashkilotlarining shtat jadvallarini tuzish va xarajatlar smetasi	871
Xamdammov Nuriddin Abdimalikovich	
Tax Revenues and Budget Allocation: The Impact of Tax Revenues on the Economy in Uzbekistan and Indonesia	875
Vafoyeva Sevinch, Umarova Zulaykho	
Erkin iqtisodiy zonalar – rivojlanishning muhim omili	879
Axtamova Parizod Oybek qizi	
The significance and impact of contemporary tourism infrastructure in boosting a country's tourism potential	883
Matkabillova Diloram Khalilullayevna	
Tijorat banklari investitsiya faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari	887
Abduvaliyev S.A.	
Yangi iqtisodiy tizimda barqaror ish bilan bandlik konsepsiyasini ishlab chiqish va unga oid global tajribalar	892
Xoliyorova Shoxista Qaxramon qizi	
Bo'lajak pedagog-o'qituvchining innovatsion faoliyati modeliga asoslangan xolda ta'lim-tarbiya metodlari va vazifalarini o'rgatish	898
Abdullaeva Sanobar Berdievna	
O'zbekiston to'qimachilik klasterlari orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash	903
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari tahlilining ilmiy asoslari	909
G.J.Jumayeva	
Интеграция современных концепций управленческого учета в учетно-аналитическую практику вузовских научных учреждений в Узбекистане	912
Каршиева Мохинур Олим кизи	
O'zbekiston sug'urta amaliyotida umr davomiyligi funksiyalarini aniqlashda aktuar hisoblarning o'rni	916
Abdujalilova Guzal Saydillayevna	
Инструменты фондового рынка в международной практике повышения инвестиционной привлекательности бизнеса	921
Юлдуз Усманова	
O'zbekiston respublikasi moliya-kredit tizimidagi muammolari va ustuvor yo'nalish istiqbollari	931
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
O'zbekistonning fiskal va monetar siyosati tashqi savdo defitsiti o'sishiga ta'siri	935
Baxtiyorov Sherati Muzaffarovich	
The accounting system in trade organizations, as well as the classification of income in trade	941
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sish omillari va ularning tahlili	947
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Ro'ziqulov Abduqahhor Ixtiyor o'g'li	
Mehmonxona restoranlarida xodimlar malakasini oshirish tizimi va ularning samaradorlikka ta'siri	954
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich	

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy asoslari va mamlakatimizda yaratilgan shart-sharoitlar	958
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti	
Yog'-moy korxonalari personalini boshqarishning ahamiyatli jihatlari.....	963
Azlarova D.A.	
Mahalliy budget daromadlari bazasini kengaytirishda hokimliklarning vakolatlarini oshirish masalalari.....	967
Tuychiev Kamoliddin	
O'zbekiston yengil sanoat korxonalarida marketing strategiyalari	974
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	

MAHALLIY BUDJET DAROMADLARI BAZASINI KENGAYTIRISHDA HOKIMLIKLARNING VAKOLATLARINI OSHIRISH MASALALARI

Tuychiev Kamoliddin

Alfraganus universiteti magistranti

ORCID: 0009-0005-3536-3703

Annotatsiya: Maqolada mahalliy budjet daromadlari bazasini kengaytirishda mahalliy hokimliklarning vakolatlarini oshirish masalalari o'rganib chiqilgan. Shu bilan birga, mahalliy soliqlar va boshqa daromadlar bo'yicha mahalliy budjetga birlashtiriladigan me'yorlarni belgilash jarayonida mahalliy hokimliklarning rolini yanada oshirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy hokimliklar, mahalliy hokimliklarning vakolatlari, mahalliy budjet, mahalliy budjet daromadlari, mahalliy soliqlar.

Abstract: The article examines the issues of expanding the powers of local khokimiyats to expand the revenue base of local budgets. At the same time, issues of further increasing the role of local khokimiyats in the process of establishing standards for local taxes and other revenues to be credited to the local budget were highlighted.

Key words: local governments, powers of local governments, local budget, local budget revenues, local taxes, local fees, sources of income, distribution of taxes between budgets, rate of tax deductions.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы расширения полномочий местных хокимиятов по расширению доходной базы местных бюджетов. При этом были освещены вопросы дальнейшего повышения роли местных хокимиятов в процессе установления нормативов местных налогов и других доходов, подлежащих зачислению в местный бюджет.

Ключевые слова: органы местного самоуправления, полномочия органов местного самоуправления, местный бюджет, доходы местных бюджетов, местные налоги.

KIRISH

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar jarayonida davlat moliyasi tizimini tubdan takomillashtirish, jumladan, mahalliy budjetlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Mahalliy hokimiyat organlari zimmasiga yuklatilgan funksiya va vazifalarni samarali amalga oshirish uchun yetarli moliyaviy resurslarga ega bo'lishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, mahalliy budjet daromadlari bazasini kengaytirishda hokimliklar vakolatlarini oshirish, ularning moliyaviy mustaqilligini ta'minlash masalalari dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mahalliy budjetlar hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish, aholi farovonligini oshirish, infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirishda asosiy moliyaviy mexanizm sifatida xizmat qiladi. Mahalliy budjetlarning daromad manbalarini kengaytirish orqali ularning mustaqilligini ta'minlash, moliyaviy resurslar taqsimotida hududiy adolat tamoyillarini amalga oshirish katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquqiy va moliyaviy vakolatlarini mustahkamlash orqali davlat boshqaruvining samaradorligi oshirilishi mumkin [6].

Shunday ekan, mazkur tadqiqot ishida ham mahalliy budjet daromadlari bazasini kengaytirishning nazariy-amaliy asoslari, hokimliklarning bu boradagi vakolatlari va ularni kengaytirish ehtiyoji atroflicha tahlil etiladi. Shu bilan birga, mavjud muammolar va to'siqlar ilmiy asosda o'rganiladi hamda mahalliy moliyaviy boshqaruv tizimini yanada samarali tashkil etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytirish va hokimliklar vakolatlarini oshirish masalalari milliy va xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilgan bo'lib, ular mazkur sohadagi nazariy va amaliy yondashuvlarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Avvalo, O'zbekiston Respublikasining Budget kodeksi [2], O'zbekiston Respublikasining "Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida"gi 913-XII-son¹ Qonun [1], shuningdek Prezident farmon va qarorlari [9], mahalliy budjetlar va hokimliklarning funksiyalari, vakolatlari hamda mas'uliyatini aniq belgilab beradi. Xususan, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi"da [8, 23] mahalliy budjetlarning daromad manbalarini oshirish va moliyaviy mustaqilligini ta'minlash asosiy yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Mahalliy budjet daromadlarini oshirish va hokimliklar vakolatlarini kengaytirish masalalari bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Bu borada olib borilgan ilmiy ishlar, o'quv qo'llanmalar va tadqiqotlar orqali mavzuni chuqur anglash imkoniyati yaratiladi. Jumladan, Qosimova G.A. va Shaakramov K.K. tomonidan tayyorlangan "Mahalliy budjetlar" nomli qo'llanmada [11] mahalliy budjetlar tuzilishi, ularning funksiyalari va ahamiyati keng yoritilgan. Mualliflar hokimliklar faoliyatida moliyaviy mustaqillikni ta'minlash muhimligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, G'aybullayev O. va O'roqov U. muallifligidagi qo'llanmada [12] O'zbekistondagi budjet tizimi va jarayoni tahlil qilingan. Unda mahalliy budjetlarning davlat moliyasi tizimidagi o'rni va ularning boshqarilishi borasida aniq ma'lumotlar keltirilgan. Bu esa mahalliy darajada vakolatlar taqsimotini qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Ye.M. Burxonovning ilmiy ishida [13] mahalliy budjetlarni muvozanatlash masalasiga iqtisodiy va huquqiy nuqtayi nazardan yondashilgan. Muallif mahalliy darajadagi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun hokimliklar imkoniyatlarini oshirishni tavsiya qiladi.

Shu bilan birga, Nurmuhamedova B.I. tomonidan yozilgan "Davlat budjeti" darsligida [14] davlat budjetining tuzilishi va uning boshqaruv tizimi atroflicha yoritilgan. Unda mahalliy budjetlar davlat moliya tizimining ajralmas qismi ekani va ularni mustahkamlashda hokimliklarning ishtiroki muhim ekani qayd etilgan.

Ayni paytda, Achilov U.U. "Budjet tasnifi" fanidan tuzgan o'quv-uslubiy majmuasida [15] budjet klassifikatsiyasi va budjet elementlarining to'g'ri tasniflanishi orqali mahalliy budjetlarni boshqarish imkoniyatlari kengroq yoritilgan. Bu esa mahalliy organlar faoliyatini moliyaviy jihatdan shaffoflashtirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, Jo'rayev A.S., Amanov A.M. va Shodiyev O.A. tomonidan tayyorlangan darslikda [16] yuridik shaxslarning soliqqa tortilishi jarayoni tahlil qilingan. Unda mahalliy soliqlar va ular orqali hududiy budjet daromadlarini shakllantirishning huquqiy asoslari ham ko'rsatilgan.

Shuningdek, Primova N.I.ning maqolasida [17] mahalliy budjetlar uchun moliyaviy strategiyalarni shakllantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasidan samarali foydalanish yo'llari o'rganilgan. Muallif rivojlangan davlatlar modelini joriy qilish orqali mahalliy organlar faoliyatini strategik asosda yo'lga qo'yish imkoniyatini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Qobulov K.ning tadqiqotida [18] mahalliy budjet daromadlari hudud iqtisodiy salohiyatining muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi. Maqolada hokimliklarning budjetni to'ldirishdagi roli va vakolatlarini oshirish yuzasidan ilmiy xulosalar berilgan.

Shu bilan bir qatorda, Ro'ziyev Z.I. [19] mahalliy budjet daromadlarini shakllantirish va ular samaradorligini oshirish masalalarini chuqur tahlil qiladi. Uning ishida mahalliy resurslardan samarali foydalanish va bu jarayonda hokimliklar ishtirokiga alohida urg'u berilgan.

Qolaversa, Sirojiddinova Z.X., Vaxobov A.V. va Siddiqov J.R.ning o'quv qo'llanmasi [20] davlat budjeti tuzilishi va mahalliy organlarning roli haqida batafsil ma'lumotlar taqdim etadi. Unda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojiga mahalliy hokimiyat organlarining ta'siri qayd etilgan.

Yuldosheva N.N.ning maqolasida [21] esa mahalliy budjetlar mustaqilligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Muallifning fikricha, mahalliy budjetlar imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun hokimliklarga kengroq vakolatlar berish zarur.

Yuqorida tahlil etilgan barcha adabiyotlar mazkur mavzuning ilmiy asoslarini mustahkamlaydi va hokimliklarning vakolatlarini oshirish orqali mahalliy budjet daromadlari bazasini kengaytirishda amaliy yo'nalishlarni belgilab beradi.

Xalqaro tajribaga nazar tashlasak, BMT, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan tayyorlangan hisobotlar va tahlillar mahalliy moliyani de-sentralizatsiya qilish, hokimiyatlarning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlash va ularni daromad yig'ishda faol ishtirokchiga aylantirishga qaratilgan. Masalan, Janubiy Koreya, Polsha, Turkiya va Indoneziya kabi mamlakatlarda mahalliy hokimiyat organlarining soliq siyosatidagi ishtirokini kuchaytirish orqali budjet barqarorligiga erishilgani qayd etilgan.

1 <https://lex.uz/ru/docs/-112170>

Shu tariqa, mavjud adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, mahalliy budgetlar daromad bazasini kengaytirish va hokimliklar vakolatlarini oshirish o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud bo'lib, bu boradagi ilmiy va amaliy yondashuvlarni sintezlash zarur. Bu esa mazkur mavzudagi tadqiqotning ilmiy-nazariy asoslarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur mavzuni yoritishda tahlil, induksiya, deduksiya, tizimli va kompleks yondashuv usullaridan keng foydalanildi. Shu bilan birga, mahalliy va xorijiy olimlarning mahalliy budget daromadlarini oshirish va hokimliklar vakolatlarini kengaytirishga oid iqtisodiy qarashlari o'rganildi. Shuningdek, sohaga oid qonunlar, qonunosti va me'yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilinib, ular asosida tegishli xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor munosabatlari shakllangan hozirgi sharoitda davlat boshqaruvi tizimining barcha bo'g'inlarida, jumladan, mahalliy hokimiyat organlarining ham ijro mustaqilligi bosqichma-bosqich ta'minlanmoqda. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, mamlakatimizda mahalliy boshqaruv organlari faoliyatining huquqiy va iqtisodiy mustaqilligini kuchaytirishga doir izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon mahalliy organlarning vakolatlarini kengaytirish, moliyaviy resurslar ustidan mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatlarini oshirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Amaliy jihatdan qaralganda, mahalliy hokimiyat organlari vakolatlarini kengaytirish, eng avvalo, hududiy ehtiyoj va ustuvorliklarni bevosita hisobga olgan holda qarorlar qabul qilish samaradorligini oshiradi. Mavjud budget-soliq siyosati doirasida mahalliy darajadagi hokimiyat institutlariga bir qator vakolatlar berilgan bo'lib, ular joriy iqtisodiy talablar nuqtayi nazaridan faoliyat olib bormoqda. Xususan, ular soliq qonunchiligiga muvofiq ravishda mahalliy soliq va yig'imlar yuzasidan soliq to'lovchilarga imtiyozlar berish, shuningdek, soliq stavkalarining miqdorini belgilangan doirada o'zgartirish huquqiga egadir. Ushbu vakolatlar sohani rivojlantiradi. Shuningdek, qonunchilikda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan mahalliy Kengashlar faoliyatiga aralashishga yo'l qo'yilmasligi belgilangan. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqishda esa mahalliy davlat hokimiyati vakillik organlari va ijro etuvchi hokimiyat organlari o'rtasida vazifalarni aniq belgilash amaliyoti joriy etilgan. Bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlarda mahalliy davlat hokimiyati organlariga berilgan, mahalliy Kengashlarning qonunchilikda belgilangan vakolatlariga xos bo'lmagan vazifalar ijrosi uchun mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari mas'ul etib belgilangan. Bu kabi yondashuvlar mahalliy boshqaruv organlarining mustaqilligini kuchaytirish va ularning faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. [24].

Hozirgi vaqtda mahalliy budgetlarning daromad qismini asosan umumdavlat soliqlari hisobidan shakllantirish tajribasi mavjud bo'lib, bu, o'z navbatida, mahalliy budgetlarning mustaqil moliyaviy siyosatini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu jihatdan, xarajatlarni mahalliy soliqlar va yig'imlar – ya'ni mahalliy budgetlarning birlamchi va barqaror manbalari hisobidan moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirish dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda. Moliyaviy avtonomiya prinsiplariga muvofiq, hududlarning o'z daromad manbalarini shakllantirish salohiyatini kuchaytirish va mustahkamlash istiqbolli yo'nalish sifatida belgilab olinmoqda.

Mahalliy hokimiyat organlariga o'ziga birlashtirilgan soliq va yig'imlar bo'yicha vakolatlar doirasini kengaytirish orqali ularning mustaqil daromadlar bazasini shakllantirish imkoniyatlari oshirilishi rejalashtirilmoqda. Ayni vaqtda, ayrim umumdavlat soliqlari bo'yicha mahalliy hokimiyat organlariga muhim ahamiyatga ega vakolatlar berilgan bo'lib, ular jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan daromad solig'i hamda yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan alohida faoliyat turlari uchun to'lanadigan qat'iy soliqlarni o'z ichiga oladi. Ushbu soliqlarda Prezident qarori asosida belgilangan stavkalar doirasida mahalliy boshqaruv organlari o'z hududlari uchun konkret soliq stavkalarini aniqlash huquqiga ega bo'lib, kelgusida bu mexanizmni takomillashtirish orqali hududlarning moliyaviy resurslarini mustaqil shakllantirish imkoniyatlari yanada kengaytiriladi.

Mahalliy hokimiyat organlarining iqtisodiy faollikni rivojlantirish, budget tushumlarini ko'paytirish va o'z hududida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha mustaqil tashabbus ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu, o'z navbatida, hududlar o'rtasidagi budget daromadlari muvozanatini ta'minlash va markaziy hukumatga fiskal qaramlik darajasini bosqichma-bosqich kamaytirish imkonini beradi.

Mahalliy budgetlar daromadlarini shakllantirishda subvensiya tizimining mavjudligi ham muhim moliyaviy vosita sifatida ko'rilmogda. Shu orqali, davlat tomonidan hududlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy farqlarni yumshatish va hududlar rivojlanishining barqarorligini ta'minlashga xizmat qilinmoqda. Bunda, iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida mahalliy hokimiyat organlari mustaqilligini bosqichma-bosqich mustahkamlash va ularning tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlash strategik yo'nalish sifatida ilgari surilmoqda.

Mahalliy budjetlar daromadlarini shakllantirishda umumdavlat soliqlaridan ajratmalar tizimini yanada optimallashtirish va subvensiya mexanizmini takomillashtirish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish, shuningdek, budjet qonunchiligi talablariga muvofiq mahalliy budjetlarda taqchillik holatlarining oldini olishga qaratilgan amaliy mexanizmlar yanada rivojlantiriladi.

AQSH, Germaniya, Fransiya kabi rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ko'rinadiki, soliq qonunchiligiga juda kam hollarda o'zgartirishlar kiritiladi va amaldagi normalar uzoq yillar davomida barqaror saqlanadi. Bu esa iqtisodiy muhitning barqarorligi va tadbirkorlik faoliyatining prognoz qilinuvchanligini ta'minlashga xizmat qiladi. O'zbekistonda esa so'nggi yillarda soliq tizimini modernizatsiya qilish va iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish maqsadida amaldagi soliq qonunchiligiga deyarli har yili o'zgartirish va qo'shimchalar kiritib borilmoqda [25]. Ushbu jarayonning tizimli va izchil yondashuvlar bilan takomillashtirilishi kelgusida soliq siyosatining barqarorligini ta'minlashga xizmat qilishi kutilmoqda.

Bugungi kunda hududiy budjetlarning daromad manbalarini kengaytirish bo'yicha faol islohotlar olib borilmoqda. Xususan, jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan ko'chmas mulk obyektlari, turar joy fondi va xususiy mulk huquqida tegishli bo'lgan noturar ko'chmas mulk obyektlarining kadastr qiymatini hisoblash tartibini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri sifatida belgilanmoqda. Bu borada mol-mulk va yer uchastkalarini soliqqa tortishni yanada samarali tashkil etish, ularning hisobini yuritish va baholash jarayonlarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bundan tashqari, yer, suv va yer qa'ri resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish orqali hududiy budjetlarning mustaqilligini kuchaytirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilab olinmoqda. Ushbu chora-tadbirlar hududlarning moliyaviy mustaqilligini ta'minlash, iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirish va byudjetlararo tenglikni mustahkamlashga qaratilgan bo'lib, kelgusida mamlakatimizning makroiqtisodiy barqarorligi va investitsiya jozibadorligini yanada oshirishga xizmat qilishi prognoz qilinmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5116-son² Farmonlari [7] ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasining "Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan ko'chmas mulk obyektlarining, turar joy fondining kadastr qiymatini hisoblash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 1043-son³li qarori [10] qabul qilindi.

Vazirlar Mahkamasining tegishli qarori bilan tasdiqlangan Nizomga muvofiq, kadastr qiymati belgilangan tartib asosida foydalanishga topshirilgan jismoniy shaxslar mulkiga tegishli turar joylar, xususan, xonadonlar, kvartiralar hamda bog'dorchilik va uzumchilik shirkatlari a'zolarining bog'uyllari (dala-hovlilari) uchun aniqlanadi. Bu tartib ko'chmas mulk ob'ektlarining moliyaviy bahosini tizimli asosda shakllantirishga, shuningdek, mol-mulk soliqlari va mahalliy budjetlar daromadlar bazasini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, ayrim ko'chmas mulk obyektlari bunday baholash tartibidan mustasno etilgan. Jumladan, qurilish jarayonida bo'lgan obyektlar, qonuniy tartibda egasiz deb topilgan mulklar va mahalliy davlat hokimiyati organlari qaroriga asosan foydalanish uchun yaroqsiz deb e'tirof etilgan obyektlar uchun kadastr qiymati aniqlanmaydi. Bu yondashuv mulklarning amaldagi huquqiy va texnik holatini inobatga olgan holda baholash tizimining aniqligi va ishonchliligini ta'minlaydi.

Agar kadastr qiymati fuqarolar tomonidan o'zboshimchalik bilan qurilgan va foydalanilayotgan obyektlarga nisbatan hisoblab chiqilgan bo'lsa, ushbu obyektlar uchun jismoniy shaxslar tomonidan soliq to'lash majburiyati yuzaga keladi. Biroq, bunday kadastr bahosi mazkur mulkka nisbatan mulk huquqini huquqiy asosda tasdiqlovchi hujjat sifatida tan olinmaydi. Ya'ni, baholangan qiymat fuqarolik-huquqiy jihatdan egalik huquqini mustahkamlovchi dalil hisoblanmaydi, bu esa huquqiy tizimda mulkni to'liq rasmiylashtirish tartibiga rioya etish zaruratini ta'kidlaydi.

Ko'chmas mulkka tegishli o'zgarishlar, masalan, rekonstruksiya, yangi qo'shimchalar qurilishi yoki boshqa arxitektura o'zgarishlari yuzaga kelgan taqdirda, "Daveergeodezskadastr" qo'mitasi tomonidan ushbu obyektlarning kadastr qiymati qayta ko'rib chiqiladi. Yangilangan ma'lumotlar esa qonunchilikda belgilangan muddatlarga muvofiq tarzda soliq organlariga taqdim etiladi, bu esa soliqqa tortish bazasining yangilanib borishini va adolatligini ta'minlanishini kafolatlaydi.

Bundan tashqari, ko'chmas mulkka bo'lgan huquqni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlar yer uchastkalari va boshqa ko'chmas mol-mulklar hamda ularning mulkdorlari to'g'risidagi axborotni real vaqt rejimida elektron shaklda davlat soliq organlariga taqdim etishi shart etib belgilangan. Bu chora zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda soliq ma'lumotlari bazasining aniqligi va shaffofligini oshirish, shuningdek, soliqqa tortish tizimining samaradorligini ta'minlash imkonini beradi[3].

Soliq to'lovchilarning majburiyatlari yuzaga kelganligi to'g'risidagi axborotni qonun hujjatlariga muvofiq taqdim etishi lozim bo'lgan organlar va tashkilotlarning mansabdor shaxslari ushbu axborotni taqdim etmaslik,

² <https://lex.uz/docs/-3271159>

³ <https://lex.uz/docs/-3486774>

o'z vaqtida taqdim etmaslik yoki noto'g'ri shaklda taqdim etganlik uchun belgilangan tartibda javobgar hisoblanadi. Bu tartib soliq intizomini mustahkamlash va soliq ma'lumotlari oqimini tizimlashtirishga xizmat qilmoqda. Qonunchilikka muvofiq, bunday huquqbuzarliklar uchun eng kam ish haqining yetti baravaridan o'n baravarigacha, takroriy holatlarda esa o'n baravaridan o'n besh baravarigacha miqdorda jarima solish nazarda tutilgan [4].

Bugungi kunda soliq yuki darajasini izchil kamaytirish, soliq tizimini soddalashtirish hamda soliq ma'muriyatchiligini zamon talablari asosida takomillashtirish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirish va investitsiyaviy jozibadorligini oshirishning ustuvor omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Ushbu yo'nalishlarning uyg'un holda olib borilishi moliyaviy barqarorlikka erishish va biznes muhitini yanada yaxshilash uchun mustahkam poydevor yaratadi.

So'nggi yillarda amalga oshirilgan tahlillar va amaliy kuzatuvlar soliqqa oid tizimda ayrim takomillashtirishga muhtoj jihatlarni aniqlash imkonini berdi. Mazkur jihatlarni bosqichma-bosqich bartaraf etish orqali iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash, tadbirkorlik faolligini yanada rag'batlantirish va sog'lom raqobat muhitini mustahkamlash uchun keng imkoniyatlar yaratiladi.

Xususan, umumbelgilangan soliqlarni to'laydigan subyektlarning soliq yukini maqbullashtirish orqali ularning moliyaviy barqarorligini oshirish va soddalashtirilgan soliq tizimi bilan o'zaro teng sharoitlarni yaratish zarurati dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida adolatli raqobatni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ish haqi bilan bog'liq soliqlar stavkalarini maqbullashtirish orqali esa xodimlar soni va ularning haq to'lash fondi ustidan to'liq va shaffof hisobot yuritishni rag'batlantirish, natijada norasmiy mehnat bozorining qisqarishiga erishish imkoniyati vujudga keladi.

Shuningdek, soliq va bojxona imtiyozlarini berish jarayonini yanada tizimlashtirish, individual imtiyozlar samaradorligini baholovchi va monitoring qiluvchi mexanizmlarni kuchaytirish orqali sog'lom raqobat tamoyillarini yanada mustahkamlash choralari ko'rilmogda. Bu yondashuv soliq tizimining adolatliligi va shaffofligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Mahalliy darajadagi soliq va yig'imlar bo'yicha boshqaruv tizimini takomillashtirish, ularning yig'iluvchanlik darajasini oshirish va mavjud resurslar bazasini to'liq namoyon etish orqali hududiy moliyaviy mustaqillikni yanada rivojlantirish imkoniyati kengaymoqda. Ko'chmas mulk va yer uchastkalarini hisobga olish va baholash mexanizmlarining zamonaviy axborot texnologiyalari asosida takomillashtirilishi bu yo'nalishdagi ishlarni yangi bosqichga olib chiqadi.

Hududiy kontekstda qaralganda, mahalliy soliqlar va yig'imlar budget daromadlarining asosiy manbalaridan biri sifatida qaralmoqda. Shu bois, mahalliy daromad manbalarini mustahkamlash orqali hududlarning o'z xarajatlarini o'z daromadlari hisobidan qoplash imkoniyatlarini kengaytirish, fiskal mustaqillikni oshiradi.

Kelgusida mahalliy hokimiyat organlarining soliqlar bo'yicha vakolatlarini kengaytirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirish mamlakat soliq tizimini izchil rivojlantirish va modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanmoqda. Bu yondashuv mahalliy hokimiyatlarning daromad bazasini mustahkamlash bilan birga, soliqlarning rag'batlantiruvchi funksiyasini kengaytirish imkoniyatlarini ham taqdim etadi.

Soliqlar zamonaviy davlat boshqaruvida iqtisodiyotni rivojlantiruvchi asosiy vosita sifatida qaralmoqda. Mahalliy hokimiyat organlarining esa hududiy shart-sharoitlarni to'liq hisobga olish imkoniyatiga egaligi, ularning soliqqa doir vakolatlarini kengaytirish orqali iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini samarali yo'lga qo'yish imkonini yaratadi. Bu esa iqtisodiyotni yanada diversifikatsiyalash va hududiy barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi (1-jadval).

1-jadval. Yashnobod tumani mahalliy budgetiga soliqlardan ajratmalarning me'yorlari[22]⁴ foizda.

№	Daromad turlari	Yillar		
		2022	2023	2024
1.	Jismoniy shaxslarning mol-mulkini ijaraga berishdan oladigan yillik daromadlari bo'yicha deklaratsiya asosida to'lanadigan hamda yakka tartibdagi tomonidan to'lanadigan daromad solig'i	100	100	100
2.	Aksiz solig'i	55	15	15
3.	Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq	9	16	19
4.	Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq	100	100	100
5.	Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i	7	17	10
6.	Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i	100	100	100

⁴ Xalq deputatlari Yashnobod tumani Kengashining qarorlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

7.	Aylanmadan olinadigan soliq	28	21	18
8.	Suv resurslaridan olinadigan soliq	100	100	100
9.	Qonun hujjatlarida belgilangan miqdorlarda davlat aktivlarini ijaraga berish va xususiy lashtirishdan tushadigan daromad	100	100	100

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Yashnobod tumani mahalliy budjeti daromadlariga kelib tushadigan soliqlar va daromadlarning belgilangan me'yorlarida yillar kesimida muayyan o'zgarishlar sodir bo'lgan. Jumladan, mahalliy budjetga to'liq birlashtirilgan soliqlar daromadlarining belgilangan me'yorlari izchil saqlab qolinib, jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari bo'yicha yillar davomida tushumlar mahalliy budjet daromadlariga to'liq birlashtirilgan holda mustahkamlangan. Bu holat hududiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda ijobiy omil sifatida ko'rilmogda.

Asosiy o'zgarishlar ayrim turdagi soliqlar bo'yicha kuzatilgan. Xususan, aksiz solig'i – benzin, dizel yoqilg'isi va gazning chakana savdosidan olinadigan soliqlar – bo'yicha 2022-yilda 55 % mablag' mahalliy budjetda qoldirilgan bo'lsa, 2023 va 2024-yillarda ushbu soliqdan ajratiladigan mablag' hajmi 15 % darajasida belgilangan. Bu esa, aksiz solig'idan tushadigan mablag'lar taqsimotining qayta ko'rib chiqilishi orqali hududlar va respublika byudjeti o'rtasidagi moliyaviy muvozanatni ta'minlashga xizmat qilayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari bo'yicha belgilangan me'yorlarning yillar kesimida oshgani kuzatiladi. Bu o'zgarish mahalliy darajadagi moliyaviy mustaqillikni mustahkamlash va hududlarning o'z byudjetlarini shakllantirishdagi salohiyatini oshirishga xizmat qilmogda.

Aylanmadan olinadigan soliq bo'yicha esa me'yorlarning yillar davomida pasayish tendensiyasi kuzatilmogda. Bu holat aylanmadan olinadigan soliq yukini yengillashtirish va tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini qo'llab-quvvatlash maqsadida amalga oshirilgan maqsadli soliq siyosati natijasi sifatida baholanadi.

Umuman olganda, Yashnobod tumani misolida ko'rilayotgan ushbu soliq siyosati o'zgarishlari hududiy budjetlarning barqaror daromad manbalarini kengaytirish, fiskal mustaqillikni mustahkamlash hamda iqtisodiy faollikni rag'batlantirish maqsadlariga qaratilganligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahalliy hokimliklarning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlardagi rolini yanada kuchaytirish va mahalliy budjetlar daromad bazasini kengaytirish borasida bir qator amaliy chora-tadbirlarni tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan, mahalliy hokimliklarning soliq yig'irlarini ko'paytirishga bo'lgan qiziqishini oshirish maqsadida rejadan ortiq tushgan soliq miqdorini taqsimlash mexanizmini qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish zarur. Hozirgi amaliyotda rejadan ortiq tushumlar Respublika va mahalliy budjetlarning joriy ehtiyojlaridan kelib chiqib tizimlanmagan tarzda taqsimlanmogda. Yagona va barqaror me'yorlarning joriy etilishi subvensiyalarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish va mahalliy moliyaviy mustaqillikni oshirish imkonini beradi.

Ikkinchidan, mahalliy budjetlar daromad bazasini mustahkamlash maqsadida ularga to'g'ridan-to'g'ri tushadigan soliqlarni hisoblash usullari va ularga berilgan imtiyozlarni qayta ko'rib chiqish zarur. Hududlarning geografik va iqtisodiy sharoitlaridan kelib chiqib belgilangan stavkalar ba'zi hollarda nomutanosiblik kasb etgani bois, ularni maqbullashtirish, tabiiy resurslarga oid soliq imtiyozlarini qisqartirish va asosiy soliq yukini ana shu soliqlarga yo'naltirish orqali resurslardan oqilona foydalanishni rag'batlantirish lozim.

Uchinchidan, tartibga soluvchi soliqlar bo'yicha yagona va barqaror me'yorlarni kamida besh yil muddatga qat'iy belgilash maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv mahalliy hokimiyat organlarining soliqlarni yig'ishga bo'lgan manfaatdorligini oshiradi, boqimandalik kayfiyatini kamaytiradi va soliq bazasini kengaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Soliq tizimini takomillashtirishda resurs soliqlariga ustuvor e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, amaldagi mexanizmlarning tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanishni rag'batlantirishdagi ta'sirini yanada kuchaytirish zarurati saqlanib qolmogda. Shu sababli, xo'jalik yurituvchi subyektlarning tabiiy resurslardan oqilona foydalanishini soliqlar orqali rag'batlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmogda. Bu borada mahalliy hokimiyatlarning vakolatlarini kengaytirish muhim hisoblanadi.

Amaldagi tajribalar shuni ko'rsatmogdaki, mahalliy soliqlar va yig'irlarning budjet daromadlaridagi ulushi nisbatan past bo'lib, bu holat mahalliy hokimliklarning soliq-budjet huquqlarini kengaytirish va mahalliy soliqlar tizimini takomillashtirish zaruratini taqozo etmogda.

O'tkazilgan tadqiqotlar asosida mahalliy budjet daromadlarini kengaytirish istiqbollari yuzasidan quyidagi xulosalar ilgari suriladi:

Mahalliy budjet xarajatlaridagi transfert (subvensiya) ulushining farqlanishi hududlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, sanoat korxonalarining mavjudligi va soliq to'lovchilar soni kabi omillar bilan bevosita bog'liq.

Yuqori budjetlardan transfert olayotgan hududlarda mahalliy soliq salohiyatini baholash va soliq tushumlarini aniq prognozlash metodikasini ishlab chiqish zarur.

Hududlarning moliyaviy ehtiyojlarini qoplash va mahalliy hokimiyat organlarining budjet shakllantirishdagi mas'uliyatini oshirish maqsadida ularga mahalliy soliqlarni joriy etish, soliq stavkalarini belgilash va soliq imtiyozlarini taqdim etish vakolatlarini kengaytirish lozim.

Mahalliy budjet daromadlarini kengaytirishda mol-mulk va yer soliqlari obyektlarini hisobga olishda soliq organlari va kadastr agentligi o'rtasidagi axborot nomuvofiqliklarini bartaraf etish va ularning axborot bazalarini integratsiya qilish muhim ahamiyatga ega.

Hududiy budjetlarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash va soliqqa tortish mexanizmini soddalashtirish maqsadida ko'chmas mulk qiymatini bozor bahosiga yaqinlashtirib, bosqichma-bosqich yagona ko'chmas mulk solig'iga o'tish zarur.

Umuman olganda, mamlakatimizda olib borilayotgan soliq siyosatida mahalliy hokimliklarning o'rni tobora kuchayib bormoqda. Ularning vakolatlarini kengaytirish, yagona soliq siyosatini yuritishda faol ishtirokini ta'minlash va hududiy budjetlarning mustahkam moliyaviy bazasini shakllantirish iqtisodiy taraqqiyot va moliyaviy barqarorlikka erishishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 1993-yil 2-sentyabrdagi "Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida" 913-XII-son Qonuni. <https://lex.uz/uz/docs/-112170?ONDATE=14.08.2024>
2. O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. (2023-yil 1-maydagi o'zgarishlar bilan) <http://www.lex.uz> (normativ - huquqiy baza).
3. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. (2024-yil 30-maydagi o'zgarishlar bilan) <http://www.lex.uz> (normativ - huquqiy baza).
4. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksi. 1994-yil 22-sentabrda qabul qilingan.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-maydagi PF-5065-son "Yerlarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish borasida nazoratni kuchaytirish, geodeziya va kartografiya faoliyatini takomillashtirish, davlat kadastrlari yuritishni tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. <https://www.lex.uz/uz/docs/-3223420?ONDATE=07.09.2020>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-iyundagi "Mahalliy budjetlarni shakllantirishda joylardagi davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5075-sonli Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-3232501>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5116-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-3271159>
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "Yangi O'zbekistonning 2022-2026-yillardagi taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/-5841063>
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 24-martdagi "Jahon banki ishtirokidagi "Soliq ma'muriyatchiligini isloh qilish" loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-178-son qarori. <https://lex.uz/docs/-5921306?ONDATE=01.01.2023%2001>
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan ko'chmas mulk obyektlarining, turar joy fondining kadastr qiymatini hisoblash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori, 30.12.2017 yildagi 1043-son. <https://lex.uz/ru/docs/-3486774>
11. Kasimova G. A., Shaakramov K. K. Mahalliy budjetlar. O'quv qo'llanma. –T.: "Moliya", 2012. –85 b.
12. G'aybullayev O., O'roqov U. O'zbekiston Respublikasida budjet tizimi va jarayoni. O'quv qo'llanma. – T.: "Baktria press", 2016 y.
13. Burxonov E.M. Mahalliy budjetlarni muvozanatlashning iqtisodiy va huquqiy masalalari. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
14. Nurmuxamedova B.I. Davlat budjeti. Darslik. – T.: "IQTISOD MOLIIYA", 2018. -630 b.
15. Achilov U.U. "Budjet tasnifi" fanidan o'quv-uslubiy majmua.–T.: TMI, 2019.
16. Jo'rayev A.S., Amanov A.M., Shodiyev O.A. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. Darslik. – T.: "IQTISOD-MOLIIYA", 2020. –360 b.
17. Primova N.I. Mahalliy budjetlarning moliyaviy strategiyalari shakllantirishning ilg'or xorijiy tajribalari. "Moliya va bank ishi" ilmiy elektron jurnali, 4-son. Toshkent-iyul-avgust 2020-y.
18. Kobulov, K. (2020). Mahalliy budjet daromadlari – hudud daromad salohiyatining muhim tarkibiy qismi sifatida. Архив научных исследований, 35(1). извлечено от <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3705>
19. Ro'ziyev Z.I. Mahalliy budjet daromadlarini shakllantirish va samaradorligini oshirish istiqbollari// Innovatsion texnologiyalar, №. 3 (39), 2020.
20. Sirojiddinova Z.X., Vaxobov A.V., Siddikov J.R. / Государственный бюджет Республики Узбекистан. // Учебное пособие. -Т.: ТФИ, 2021.
21. Yuldosheva N.N. Mahalliy budjetlar mustaqilligini oshirish masalalari // Экономика и финансы (Узбекистан). №3. 2021.
22. Xalq deputatlari Yashnobod tumani Kengashining qarorlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.
23. <http://www.soliq.uz> (O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi rasmiy sayti).
24. <https://lex.uz/uz/docs/-6789350>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
